

Nr 236.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könsjukdomar; given Stockholms slott den 21 mars 1922.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Herm. Lindqvist.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

Härigenom förordnas, att 5 § i lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar skall erhålla följande ändrade lydelse:

Kostnadsfri undersökning och behandling, varom i 4 § sägs, verkställas, med nedan angivna undantag, av provinsialläkare, extra provinsialläkare, stadsläkare, köpingsläkare och municipalläkare. Finnas i stad flera än en stadsläkare, skall endast den av dem, som hälsovårdsnämnden därtill utser, utföra dylik undersökning och behandling.

I stad, som har ett invånarantal av tjugutusen eller därutöver, verkställas undersökning och behandling, som här avses, å nödigt antal polikliniker; dock har i staden bosatt provinsialläkare eller extra provinsialläkare att utföra dylik undersökning och behandling av personer, tillhörande hans distrikt. Kostnaden för sådan poliklinik, med undantag av vad som enligt 6 § utgår av statsmedel, bestrides av staden. Mottagningarna å poliklinik skola anordnas med hänsyn till allmänhetens bekvämlighet och på sådant sätt, att besök å polikliniken icke röjer beskaffenheten av den sjukdom, för vilken vård sökes. Från skyldighet för stad, som nu sagts, att anordna poliklinik, äger Konungen på framställning av staden tills vidare medgiva befrielse.

På begäran av tjänsteläkare, som ovan sägs, må hälsovårdsmyndigheten, där så prövas lämpligt, befria honom från skyldighet att verkställa undersökning och behandling, som här avses, samt i hans ställe förordna annan läkare, som därtill finnes villig.

Föreligger för stad, där poliklinik ej är inrättad, behov av flera än en läkare för utförande av undersökning och behandling, varom här är fråga, eller förefinnes, i annat fall än i 7 § avses, dylikt behov för viss ort på landet, har vederbörande hälsovårdsmyndighet att härom göra anmälan hos medicinalstyrelsen med bifogande av förslag å för upp-

draget villiga läkare, däribland, såvitt lämpligen kan ske, minst en kvinnlig, varefter medicinalstyrelsen, där sådant finnes påkallat, utses särskild läkare att jämte tjänsteläkare eller annan i hans ställe förordnad läkare utöva ifrågavarande verksamhet.

Har, enligt vad i tredje eller fjärde stycket sägs, särskild läkare förordnats, har hälsovårdsmyndigheten att öva inseende över hans tjänstverksamhet och härför meddela nödiga föreskrifter.

Särskilt förordnad läkare, som avses i tredje eller fjärde stycket, ävensom föreståndare för i andra stycket omförmäld poliklinik skall, där så kan ske, hava erhållit särskild utbildning i fråga om könssjukdomar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1923.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 februari 1922.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Lindqvist medicinalstyrelsens framställning den 21 november 1921 om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar samt anför:

Lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

I 4 § i lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar finnes föreskrift om kostnadsfri undersökning av den, som befarar sig vara angripen av könssjukdom, samt om kostnadsfri behandling för sådan sjukdom. Dylik undersökning och behandling skall enligt 5 § i samma lag verkställas av provinsialläkare, extra provinsialläkare, stadsläkare eller i hans ställe särskilt förordnad läkare, köpingsläkare och municipalläkare. Erfordras i stad flera läkare för utförande av förrättningar av ifrågavarande slag, är staden pliktig att ombesörja, att läkare till nödigt antal finnas för detta ändamål tillgängliga. Då beslut fattats om anställande i stad av särskild läkare för ändamålet, utses sådan av hälsovårdsnämnden. I stad med 20,000 invånare eller därutöver skall tillfälle till kostnadsfri undersökning och behandling beredas å nödigt antal polikliniker. Ersättning för undersökning och behandling av ifrågavarande slag utgår jämlikt 6 § i lagen enligt av Kungl. Maj:t fastställd taxa och bestrides jämte kostnaden för föreskrivna läkemedel och utensilier av statsmedel. Kostnaden för poliklinik utom arvode till läkaren vid densamma, vilket jämte föreskrivna läkemedel och utensilier betalas av staten, bestridas av vederbörande stad.

Av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser om er-

Kungl. Maj:t har den 13 december 1918 (Sv. Förf.-saml. nr 1019) utfärdat kungörelse angående ersättning av statsmedel för läkarunder-

sökning, läkemedel m. m. enligt 6 § i oförmälda lag. På förslag av medicinalstyrelsen, som funnit, att den läkarna i en del större städer enligt berörda kungörelse tillkommande ersättning uppgått till oskäligt höga belopp, har Kungl. Maj:t den 26 september 1921 (Sv. Förf.-saml. nr 641) utfärdat kungörelse om ändring i vissa delar av kungörelsen den 13 december 1918. Efter dessa ändringars ikraftträdande den 1 januari 1922 gäller, att annan läkare än poliklinikläkare är berättigad till ersättning med för varje slag av förrättning bestämt belopp, att av läkaren över verkställda förrättningar månadsvis upprättad räkning skall insändas till medicinalstyrelsen för granskning och att, om därvid summan av de enligt stadgade grunder i räkningen upptagna ersättningsbelopp skulle finnas överstiga 500 kronor, avdrag skall göras å det överskjutande beloppet sålunda, att å belopp, överstigande 500 men ej 1,000 kronor, avdrages 25 procent, att å belopp, överstigande 1,000 men ej 1,500 kronor, avdrages 50 procent samt att å belopp, överstigande 1,500 kronor, avdrages 75 procent. Vidare gäller, att åt läkare vid poliklinik utgår ersättning med årsarvode, som fastställs av Kungl. Maj:t efter framställning av vederbörande hälsovårdsnämnd.

sättning av
statsmedel
för läkar-
undersökning
m. m. enligt
1918 års lag.

I årets statsverksproposition, femte huvudtiteln, sid. 161, har meddelats, att statens utgifter för åtgärder mot utbredning av könssjukdomar under första halvåret 1921 uppgått till icke mindre än 571,915 kronor 89 öre. I syfte att nedbringa ifrågavarande kostnader har Kungl. Maj:t, såsom förut nämnts, vidtagit vissa ändringar i den genom kungörelse den 13 december 1918 fastställda taxan å ersättning av statsmedel åt de läkare, vilka verkställa förrättningar av ifrågavarande slag. De sålunda vidtagna ändringarna komma, enligt inom medicinalstyrelsen gjorda beräkningar, att få till följd en minskning i utgifterna för ifrågavarande ändamål under år 1922 av minst 50,000 kronor.

För vinnande av ytterligare besparingar för statsverket har medicinalstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 november 1921 gjort ännu en framställning, till vilken jag nu anhåller att få övergå.

Medicinal-
styrelsens
skrivelse den
21 november
1921.

I denna skrivelse framhålles, att medicinalstyrelsen på grund av de iakttagelser rörande tillämpningen av lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, som styrelsen varit i tillfälle att göra under den tid av omkring tre år, som lagen varit i kraft, funnit en ändring av 5 § i lagen vara önskvärd särskilt med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna av den nuvarande avfattningen. Efter en erinran om innehållet i 5 § i lagen anför styrelsen vidare:

»En följd av föreskrifterna i denna paragraf är den, att i flera städer åtskilliga läkare finnas, som på statens bekostnad lämna kostnadsfri undersökning och behandling av könssjuka personer. I en stad finnes en poliklinik inrättad, men dessutom lämnas kostnadsfri undersökning och behandling även av andre stadsläkaren samt en särskilt antagen kvinnlig läkare. Då det är att förvänta, att provinsialläkare inom kort bliver stationerad i staden i fråga, tillkommer ytterligare en läkare med samma skyldighet som de nämnda. I en annan stad, som tillvidare befriats från skyldigheten att inrätta poliklinik, lämnas jämlikt stadsfullmäktiges beslut kostnadsfri behandling av, förutom stadsläkaren och i staden bosatt provinsialläkare, tvenne manliga och en kvinnlig läkare. I samtliga städer med mer än en stadsläkare och i vilken provinsialläkare är stationerad lämnas kostnadsfri behandling av minst tre läkare.

Då en av lagens kanske viktigaste föreskrifter är den om kostnadsfri läkarvård, är ovannämnda anordning utan tvivel till fördel, men som densamma emellertid är tämligen dyr, torde det åligga medicinalstyrelsen att om möjligt föreslå andra anordningar, som utan att motverka lagens goda verkningar likväl kunde medföra minskade kostnader för statsverket.»

Medicinalstyrelsen framhåller i anslutning härtill, hurusom i stad, där poliklinik finnes, det torde vara olämpligt, att kostnadsfri behandling dessutom meddelas av stadens egna läkare. Följden härav bleve lätt, att de sjuka hellre uppsökte de enskilda läkarna än polikliniken, varför denna bleve mindre besökt än eljest skulle vara fallet. Statens kostnader, som borde kunna inskränkas till arvodet åt poliklinikläkaren, ökades väsentligt genom ersättning åt de andra läkare i staden, som samtidigt med polikliniken lämnade kostnadsfri vård. En ändring av 5 § i sådan riktning, att i städer med poliklinik ingen annan än poliklinikens läkare skulle äga att på statens bekostnad meddela kostnadsfri vård åt könssjuka, vore därför att tillstyrka. — I de större städerna såsom Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg, i vilka städer polikliniker inrättats, hade man i realiteten redan tillämpat en sådan anordning. — Ett undantag härifrån borde dock enligt styrelsens mening medgivas. Funnes provinsialläkare eller extra provinsialläkare bosatt i staden, syntes denne böra vara skyldig att till personer, hörande till hans distrikt, lämna kostnadsfri sådan vård, enär eljest distriktets befolkning genom att anlita polikliniken skulle föranleda ökade utgifter för staden, som bestrede kostnaderna för polikliniken med undantag för arvode till läkaren vid densamma.

Styrelsen anför vidare följande:

»Ju flera läkare i en och samma stad, som skola lämna kostnadsfri vård åt könssjuka, dess större bliver lätt nog statens omkostnader för denna vård på grund av det sätt, på vilket arvode utgår för dessa förrättningar jämlikt kungörelsen den 13 december 1918 (nr 1019) med däri genom kungörelsen den 26

september 1921 (nr 641) vidtagen ändring i vissa delar. Det synes därför styrelsen, att vissa inskränkningar kunde göras i antalet läkare, som hade att lämna kostnadsfri vård, samt att, om det ansåges behöfligt att i stad, där poliklinik icke finnes, anställa särskilda läkare för meddelande av sådan vård, det kunde överlämnas åt styrelsen att efter framställning av staden härom fatta beslut.

Beträffande stad, som nu nämnts, ävensom i fråga om landet i övrigt, borde det enligt styrelsens mening beredas möjlighet för vederbörande tjänsteläkare att, om han så önskade och därför kunde anföra tillräckliga skäl samt annan lämplig läkare funnes, som vore villig åtaga sig uppdraget, erhålla befrielse från skyldigheten att lämna kostnadsfri behandling åt könssjuka.

Vidare synes det styrelsen önskvärt, att även å landsbygden liksom i förenämnda städer vid föreliggande behov särskilda läkare kunde anställas för lämnande av kostnadsfri vård, och torde beslut härom böra fattas av medicinalstyrelsen efter framställning av vederbörande länsstyrelse.»

Härjämte framhåller styrelsen, hurusom gällande föreskrift, att mottagningarna å poliklinik skola anordnas på sådant sätt, att besök å densamma icke röjer beskaffenheten av den sjukdom, för vilken vård sökes, vore mycket svår för att icke säga omöjlig att följa, vilket även av flera städer anförts som skäl för erhållande av befrielse från skyldigheten att inrätta poliklinik. Det vore därför enligt styrelsens mening lämpligare, om nämnda föreskrift ändrades därhän, att anordningarna skulle vara sådana, att besök å polikliniken i minsta möjliga mån röjde den sjukdom, varom vore fråga.

Slutligen meddelar styrelsen, att förste provinsialläkarnas förening i skrivelse till styrelsen den 16 november 1920 hemställt om utverkande av sådan ändring av 5 § i förenämnda lag, att till de läkare, som ägde att verkställa sådan kostnadsfri undersökning och behandling, varom i 4 § i samma lag sägs, även måtte räknas förste provinsialläkare. Härom anför styrelsen följande:

»Med hänsyn därtill att förste provinsialläkarna icke minst under de senare åren fått sig anförtrodda både många och viktiga uppdrag, vilka dels kräva mycken tid och dels även många och stundom långvariga resor, synes det styrelsen knappast lämpligt, att dessa läkare ägna sig åt denna gren av sjukvård. Styrelsen vill härvid framhålla vikten av, att exempelvis gonorrhoe-patienter erhålla tämligen oavbruten vård, för att man skall förstå, huru svårt det skall vara för förste provinsialläkaren att på ett tillfredsställande sätt meddela sådan vård.

Styrelsen känner sig icke övertygad av den utav föreningen lämnade motiveringen, och torde ett avslag å framställningen icke för förste provinsialläkarna vara av någon vidare betydelse. Det är också styrelsen bekant, att sundhetsinspektörerna i våra större städer mycket väl kunna sköta detta sitt uppdrag utan att samtidigt utöva sådan sjukvård, vilket de enligt lagen likväl vore berättigade att göra.

Styrelsen finner sig därför icke kunna tillstyrka åtgärd i det syfte, som i förste provinsialläkarnas förenings öförmälda skrivelse begäres.»

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer styrelsen, att 5 § i lagen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Kostnadsfri undersökning och behandling, varom i 4 § sägs, verkställs i stad, där stadsläkare finnes och i vilken sådan poliklinik för könssjukdomar, som nedan förmäles, icke är inrättad, av stadsläkaren eller, där flera tjänsteläkare äro anställda, av den av dem, som av hälsovårdsnämnden därtill utses,

i köping eller municipalsamhälle med egen tjänsteläkare (köpings-, resp. municipalläkare) av denne och

å landet i övrigt av provinsialläkare och extra provinsialläkare.

Om i stad, som ovan nämnts, tjänsteläkaren önskar befrielse från skyldigheten att lämna kostnadsfri undersökning och behandling åt könssjuka, må hälsovårdsnämnden, där så prövas lämpligt, i denne läkares ställe utse annan läkare att utföra ifrågakarande förrättning. Anser hälsovårdsnämnden, att det erfordras flera läkare för utförande av dylik förrättning, skall anmälan härom göras till medicinalstyrelsen med förslag därjämte å för uppdraget villiga läkare, däribland så vitt lämpligen kan ske minst en kvinnlig, varefter medicinalstyrelsen, där så prövas lämpligt, utser sådan läkare.

Om köpings-, municipal-, provinsial- eller extra provinsialläkare önskar befrielse från uppdraget att lämna kostnadsfri undersökning och behandling av könssjuka, må länsstyrelsen, där så prövas lämpligt, i stället utse annan läkare. Anser länsstyrelsen i andra fall än i 7 § sägs, att det erfordras flera läkare för utförande av ifrågakarande förrättning, göre länsstyrelsen härom, på sätt ovan nämnts i fråga om hälsovårdsnämnd i stad i dylikt fall, framställning till medicinalstyrelsen, som därom fattar beslut.

Provinsialläkare eller extra provinsialläkare, som är bosatt i stad, där poliklinik för könssjukdomar är inrättad, äger att meddela kostnadsfri undersökning och behandling endast åt könssjuka, som tillhöra hans distrikt.

I stad — — — — skall sådan — — — — icke onödigtvis röjer — — — — sökes.

Från — — — i åttonde stycket — — — — befrielse.

Läkare, som i femte och sjätte styckena avses, — — — — i åttonde stycket — — — — könssjukdomar.»

Departements-
chefen.

Med medicinalstyrelsens förslag åsyftas i huvudsak att vinna en sådan minskning av statens utgifter för undersökning och behandling av könssjuka, som kan genomföras utan att lagens effektivitet äventyras. Detta syfte har medicinalstyrelsen tänkt sig skola i främsta rummet vinnas genom en föreskrift, att i stad, där poliklinik för könssjuka med av staten avlönad läkare finnes, av staten bekostad undersökning och behandling icke må verkställas av läkare utom polikliniken. Härifrån föreslås blott det undantag, att provinsial- eller extra provinsialläkare, bosatt i staden, skall hava att verkställa dylik undersökning och behandling av personer, tillhörande hans distrikt. Vidare föreslår styrelsen bestämmelser, åsyftande att i övriga städer inskränka antalet av de läkare, vilka

äga att verkställa förrättningar av ifrågavarande slag. Härigenom skulle, med hänsyn till de nyligen genomförda föreskrifterna om vissa icke oväsentliga avdrag beträffande större månadsräkningar från läkare, som behandla könssjuka mot ersättning av statsmedel, tydligt en viss besparing för statsverket uppkomma.

Jag är givetvis ense med medicinalstyrelsen om önskvärldheten av att begränsa statens avsevärda kostnader för ifrågavarande ändamål, så långt detta kan ske utan äventyrande av lagstiftningens syfte. Och så vitt jag kan finna, äro de principer, som styrelsen ansett böra läggas till grund för nya bestämmelser i ämnet, icke ägnade att ingiva betänklighet.

Beträffande särskilt de städer, där polikliniker skola finnas, innebär förslaget i själva verket allenast ett lagfästande av det i flertalet av dessa städer redan tillämpade sättet för denna läkarbehandlings meddelande. I de allra flesta städerna av denna kategori verkställas nämligen redan nu kostnadsfri undersökning och behandling av ifrågavarande slag endast å poliklinikerna, vilka i dessa städer äro livligt besökta. Så är fallet med Stockholm, Uppsala, Karlskrona, Malmö, Lund, Hälsingborg, Göteborg, Borås och Örebro, under det att i Norrköping sådana förrättningar verkställas även av andra läkare än poliklinikläkaren. I Jönköping, Eskilstuna, Linköping, Gävle, Västerås och Landskrona hava, på grund av meddelade dispenser, polikliniker hittills icke inrättats. Givet är, att läkarbehandlings koncentrerande till poliklinikerna utgör en viktig förutsättning för förvärvande åt dessa av dugande läkare med specialutbildning. Jag är sålunda av den uppfattningen, att den beträffande de större städerna föreslagna lagändringen — samtidigt som den skulle medföra viss besparing för statsverket — skulle vara ägnad att verka höjande på den ifrågavarande, av staten bekostade läkarvården. Jag hyser även den förhoppningen, att läkarbehandlings förläggande uteslutande till poliklinikerna icke skall i nämnvärd mån avhålla de könssjuka från att anlita densamma. Även beträffande de mindre städerna och landsbygden torde de föreslagna bestämmelserna icke vara ägnade att motverka lagens effektivitet utan endast innebära en av förhållandena påkallad förenkling av den nuvarande, för staten oskäligt dyrbara anordningen av hithörande del av verksamheten för motarbetande av könssjukdomarna.

Jag är alltså av den uppfattningen, att det ifrågavarande lagrummet bör undergå ändring i den riktning, medicinalstyrelsen föreslagit. Dock synes det mig icke lämpligt att, på sätt styrelsen ifrågasatt, göra ändring i gällande lags bestämmelse angående sättet för anordnande av

mottagningarna å poliklinikerna i de större städerna. Däremot delar jag styrelsens uppfattning beträffande den av förste provinsialläkarnas förening gjorda framställning. I formellt hänseende har jag låtit inom socialdepartementet delvis omarbета styrelsens författningsförslag för undanröjande av vissa otydligheter i avfattningen.

Föredraganden uppläser härefter det sålunda omarbetade förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar samt hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget, som är av den lydelse bilaga¹⁾ till detta protokoll utvisar, må, för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål, inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Carl Stålhammar.

¹⁾ Denna bilaga, som är lika lydande med det vid propositionen fogade förslaget, har här uteslutits.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts
lagråd måndagen den 20 mars 1922.*

Närvarande:

Justitierådet *Berglöf*, regeringsrådet *Ernberg*, justitieråden *Molin*,
Appelberg.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över social-
ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 17 februari
1922, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det
i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat
förslag till *lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 20 juni 1918 an-
gående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet
av byråchefen för lagärenden i socialdepartementet, revisionssekreteraren
Ragnar von Koch.

Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet
å Stockholms slott den 21 mars 1922.*

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Lindqvist lagrådets den 20 mars 1922 avgivna utlåtande över det den 17 februari 1922 till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könsjukdomar; och hemställer föredraganden, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan anmärkning, måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.